

azgovor s redateljem filma 'Prije kiše', dobitnikom čak 50 svjetskih nagrada, kojem je u Zagrebu, Glijptoteci HAZU, upravo otvorena izložba fotografija 'Ulica', o novom filmu 'Prašina' koji će otvoriti ovogodišnji Venecijanski festival, sukobima s hollywoodskim producentima i ratu u Makedoniji

od Nina Ozegović

Najslavniji makedonski redatelj Milo Mančevski (41), koji je za svoj prvi film "Prije kiše", premijerno prikazan 1994., dobio čak 50 svjetskih nagrada, među njima i venecijanskog zlatnog lava, upravo je završio snimanje novog filma "Prašina", od kojeg i publika i kritičari očekuju mnogo. Film će 29. kolovoza biti prikazan na 58. venecijanskom festivalu čime će biti priznata posebna čast, a potom će biti distribuiran u svjetsku distribuciju. Kao i film "Prije kiše", i "Prašina" je inspirirana Matijom, ali ima univerzalnu priču i univerzalni poruku. "Samo univerzalne priče se razumije i u Brazilu i u Japanu", kaže Mančevski.

Producenti su Velika Britanija, Njemačka i Makedonija, a film se snimao u New Yorku, Njemačkoj i Makedoniji, na prethodnim predjelima Mariova, te kod manastira Bogorodica Treskavec blizu Prilepa. Glavne uloge tumače Anne Brochet, Joseph Fiennes, David Wenham, Adrian Lester, Rosemary Murphy i Nikolina Kujaca.

U Zagrebu je u Glijptoteci HAZU otvorena izložba fotografija Mančevskog, koja je dosad obišla zemlje Beneluksa, Skandinaviju, a prikazana je i u Rijeci. Kuriozitet izložbe je što su sve fotografije napravljene - idiot-kamerom.

Milo Mančevski diplomirao je filmsku režiju na Southern Illinois University Film Schoolu u Combeltu usred kukuruznog polja u sjeverozapadnom dijelu države. Potom je u New Yorku odlučio nuditi svoje scenarije i videokaseta spotovima, čak je za spot za pjesmu "I Wanna Dance with Somebody" grupe Arrested Development osvojio nagradu Billboarda, a magazin Rolling Stone uvrstio je spot među 100 najboljih vremena. To je bio crno-bijeli spot, a većina fotografija napravljenih tijekom snimanja "Prašine" što će biti objavljeno u posebnoj knjizi. Na taj spot, kao uostalom i na film "Prije kiše", koji je fascinirao svojim magičnim slikama, senzibilnom pričom i produljenim porukama, svi su emotivno reagirali.

Milo Mančevski danas je zvijezda. Njega opsjedaju, pa do njegova telefona broja nije lako doći, a dok snima ne može biti intervju. Trenutačno živi u Makedoniji, ali zapravo mnogo putuje, pa ga se može naći u svjetskim putničkim kućama.

NACIONAL: Vaš drugi dugometražni film "Prašina" nazvan je balkanskim imenom, odnosno "umjetničkom rekons-

trukcijom razdoblja na početku 20. stoljeća, kada je Makedonija bila na prvim stranicama novina jer je više od 200 gangova devastiralo zemlju". O čemu je zapravo riječ?

- Moto filma je: "Kuda ide glas kad te više nema?" Što ostavljamo iza sebe: uspomene, fotografije, videonimke rođenih, djetu, potomstvo, djela, ili samo prašinu? Priča počinje u New Yorku danas, prelazi u Oklahomu potkraj 19. stoljeća, pa u Pariz početkom 20. stoljeća, te u Otomansko Carstvo oko 1903. godine. Glavni su likovi baba, lopov, dva brata kauboja, francuska prostitutka, trudnica, vojvoda i otomanski major. Različite se radnje, lokacije i vremena na kraju prepleću u jednu tapiseriju, pa vidimo kako New York nije tako daleko od Makedonije, a ona nije tako daleko od Divljeg zapada. Ilindenski ustanak, pronalazak aviona braće Wright i prvi vestern "The Great Train Robbery" nastali

Priča mog novog filma počinje u New Yorku danas, prelazi u Oklahomu potkraj 19. stoljeća pa u Pariz početkom 20. stoljeća te u Otomansko carstvo 1903.: sve se to prepliće u jednu tapiseriju pa vidimo kako New York nije tako daleko od Makedonije a ona od Divljeg zapada

su iste godine - 1903. Kubizam četiri godine poslije. Događaji su podijeljeni kao da jedni pripadaju srednjem vijeku, a drugi 21. stoljeću. Pokušali smo sve to pretočiti u tečnu i zabavnu priču. "Prašina" je film o pričanju priče. Strašno me zanima ispitivanje vremena kao kategorije u umjetnosti, a mislim da je film vjerojatno najbolji medij za takvo promatranje i kreativno igranje.

Filmski je medij jako krut po svojim mogućnostima. Zaglavio se tamo gdje je roman bio još u 19. stoljeću: pravolinijska priča, glavni i sporedni likovi, zaplet u tri čina, podzaplet... Kad idem u kino, smeta mi ako znam što će se dogoditi i kako će film završiti. Previše je filmova predvidljivo.

● Pohlepa

NACIONAL: Imate li tremu uoči premijere jer kaže se da drugi film, druga ploča ili druga knjiga potvrđuje ili opovrgava genijalnost autora?

- Zadovoljan sam postignutim, ali uvijek trebam bar nekoliko godina da vidim valja li uopće ono što sam napravio. Potrebna je vremenska distanca.

NACIONAL: Budžet filma bio je veći od 12 milijuna dolara, što je mnogo više od filma "Prije kiše", a snimljen je u koprodukciji nekoliko europskih zemalja. Gdje ste snimali?

- Oba filma izgledaju kao da su mnogo skuplji nego što zaista jesu. Film je, na žalost, veoma skupa igračka, a dužnost je redatelja da napravi film koji će vratiti uloženi novac. Mislim da je to odgovorno. Snimali smo u New Yorku, Njemačkoj i Makedoniji na području zvanom Mariovo, te kod manastira Sv. Bogorodica Treskavec blizu Prilepa, smještenog na nevjerovatnom mjestu, a montirali smo u Londonu. Rekonstruirali smo jedno razdoblje na dva kontinenta, izgradili smo čak i tri trajna objekta - bordel, tor i crkvu. Snimanje u New Yorku strašno je skupo: tu su i newyorški sindikati, pa se zato i hollywoodski filmovi često snimaju u Torontu, Vancouveru ili Baltimoreu, koji glume New York.

Na "Prašini" su radili ljudi iz trinaest zemalja, koji su utjecali jedni na druge i svojim kulturnim razlicitostima pridonijeli cjelini. Pravila europskih koprodukcija nisu nimalo lagana. Članovi ekipe bili su iznimno poštovni, katkad smo snimali na terenima dostupnim samo helikopterom, na goloj stijeni, na temperaturi od 42 stupnja.

NACIONAL: "Prašina" otvara 58. venecijanski filmski festival, a i berlinski festival borio se za tu čast. Kako se osjeća kao zvijezda oko koje se nadmeću dva najveća filmska festivala?

- Puno je ljepše nego kad vam agenti i producenti vraćaju nepročitanu scenarije zato što nisu nikad čuli za vas. Kad smo završavali film, bilo je riječi i o Cannesu, ali izabrali smo Veneciju. Film se prikazuje izvan konkurencije jer otvara festival i jer je "Prije kiše" ondje osvojio deset nagrada.

NACIONAL: Prije dvije godine izjavili ste da je svaki film kič i da više ne želite snimati filmove, jer ste zapravo sve rekli u "Prije kiše", koji je toplo i emotivno prepričavao vašu osobnu istinu. Što je utjecalo da promijenite odluku?

- Pohlepa. Za snimanjem, za kreacijom, za radom s divnim ljudima, za komunikacijom s nečim lijepim, za rješavanjem problema. No još mislim da film nije najkreativnija stvar kojom se čovjek može baviti. Ima tu previše tehnike, novca, tistine. Ljudi

● Bljutavi Hollywood

NACIONAL: Za vas kažu da ste u poslu beskompromisni i da najviše volite sve raditi sami, jer želite imati sve pod kontrolom. Zbog toga ste prije tri godine rezolutno napustili snimanje horor filma "Pregladnjeli", vrijednog 15 milijuna dolara, i tako si zatvorili vrata Hollywooda. Što je bio glavni razlog takvoj odluci i jeste li se pokajali zbog toga?

- Taman posla! Odgovornost za kvalitetu filma snosi redatelj. S kompanijom "20th Century Fox" sukobio sam se oko toga kakav će film "Pregladnjeli" na kraju biti. Ako šef studija želi režirati - nek' izvoli, ali neka onda režira svoj film. Ja to ne mogu raditi u njegovome ime. Ako radite kompromise koji su u kreativnoj srži profesije, onda je bolje baviti se nečim drugim. To je pitanje temperamenta i etike - nekome to odgovara, meni, nažalost, ne. Hollywood je pun masnog tkiva: agenti, menadžeri, nekreativni producenti, šefovi studija, senior i junior vice presidents, njihovi pomoćnici, pomoćnici pomoćnika, pa onda tzv. creative executives. Što je samo po sebi oksimoron... Svi oni svoje sudjelovanje opravdavaju brigom o financijskom uspjehu filma, a u biti - kao što kaže William Goldman - "nobody knows nothing", zato što nitko ne može predvidjeti koji će film biti financijski uspješan. Studiji koji su producirali "Titanic" uočili premijere su se, pa čak i nakon nje, distancirali od filma, a i televizijska su prava prodati jeftino, sve dok filmu nije krenulo.

Pomislili bismo da Hollywoodom vlada novac, ali zapravo njime vlada strah, pa se donose najbljutavije kreativne odluke, filmovi moraju sličiti na prethodna ostvarenja, a to je pogubno za kreaciju. Film se bavi arhetipovima, hvala Bogu, ali to nije isto što i industrija ponavljanja. Pogledajte najkomercijalnije filmove svih vremena - sve su to filmovi autora, a ne šefova studija i računovoda: "Titanic", "E.T.", serijali "Star Wars" i "Indiana Jones". Hollywood je izvršno mjesto ako vas zanima novac, no ne nudi ništa drugo: ni kreativni rad, ni dobar rezultat, niti lijep proces stvaranja. Zato mi uopće nije žao, jer gubim samo novac.

NACIONAL: Budući da ste američki dak - diplomirali ste u Southern Illinois

MANČEVSKI MILČO

REDATELJSKA ZVIJEZDA IZ MAKEDONIJE

University Film School, koja veliku pozornost posvećuje avangardnom filmu, to ste dobili od Amerike?

- Od gimnazije sam u Americi. Pristup radio naučio sam u New Yorku; zahtijevam prilično mnogo od drugih, ali još više od sebe. Samopouzdanje svakako nije nešto što Makedonija intenzivno gaji, pa mi je newyorško ribanje dobro došlo. Uvjerjenje da se id isplati, da će se prije ili poslije cijeliti ono što napraviš - to je najvažnije što sam naučio u New Yorku. U filmskoj školi avangardni je film za mene bio pozitivan pok. Spoznaja da on nije samo priča, nego ima apstraktne kvalitete potpuno izvan naracije, najvrjednije je što sam naučio na IU. Naravno, i zanat - kada prijeći na grupni plan, i osobito zašto, kada prebaciti priču na suprotni kolosijek... Drugim riječima, naučio sam kako koristiti stroj za tipkavanje, a što ću njime pisati - to je na meni.

Djed samoubojica

NACIONAL: Koliko su vam vaša američka diploma i iskustvo stečeno u New Yorku, gdje ste radili kao nosač kabela, ljudski tumač, montažer i slično, pomogli Makedoniji?

- Ja u Makedoniji nikad nisam ni radio. Tu sam snimao, ali oba filma su koprodukcije, nastali su i krenuli su iz inozemstva. U SAD-u sam radio pedesetak projekata. Kad sam poslao filmske akademije pokušao sam dobiti novac, odbili su me. Spretno sam projekt koji je dobio najbolje recenzije, ali nije se snimio zato što ljudima koji su tada vladali makedonskim filmom i politikom nije trebao novi klinac. Neki od tih ljudi pokušali su i gotovo uspjeli srušiti "Prije kiše". U ovih petnaestak godina nitko nije zatražio moju diplomu. Kad sam počinjao, poslao sam stotine kasete sa svojim prvim filmskim pokušajima i bezbroj pisanja koje su vraćali nepročitane. No meni su ta iskustva dragocjena, jer su me naučila da se pouzdajem samo u sebe. Zato i inzistiram na kreativnoj kontroli svega što radim.

NACIONAL: Zašto ste se zapravo vratili u Makedoniju? Što vas najviše privlači?

- Nisam se vratio u Makedoniju, malo sam u New Yorku, malo u Skoplju, puno putujem. Ovdje ima mnogo ljudi koje volim, koje znam iz djetinjstva. Lijepo mi je družiti se s njima. Postoji i drugi štos: mislim da je prepoznavanje veoma važno. Prepoznavanje slika, riječi, lica, situacija... Tako

valjda postavljamo sebe u neku ravnotežu, kao neko emocionalno zrcalo za promjene u sebi.

NACIONAL: Tvrdite da vam je pisanje zapravo najintrigantnija stvar, čak više od režije. Do 19. godine objavili ste više od 200 tekstova. Zašto onda režirate, a ne pišete knjige?

- Razlog su inercija i pohlepa za publikom. Više će vas ljudi čitati ako pišete filmom, nego ako pišete olovkom. Narativni je film u biti pisanje.

NACIONAL: O vama privatno malo se zna, osim da ste "cinični optimist", "vječiti outsider", da vas je odgajala tetka, da ste ateist i Vaga u horoskopu. Je li u vašoj obitelji bilo umjetnika? Kakvo vam je bilo djetinjstvo? Jeste li već kao dječak pokazivali smisao za ljepotu, za umjetnost, za ocrtavanje emocija?

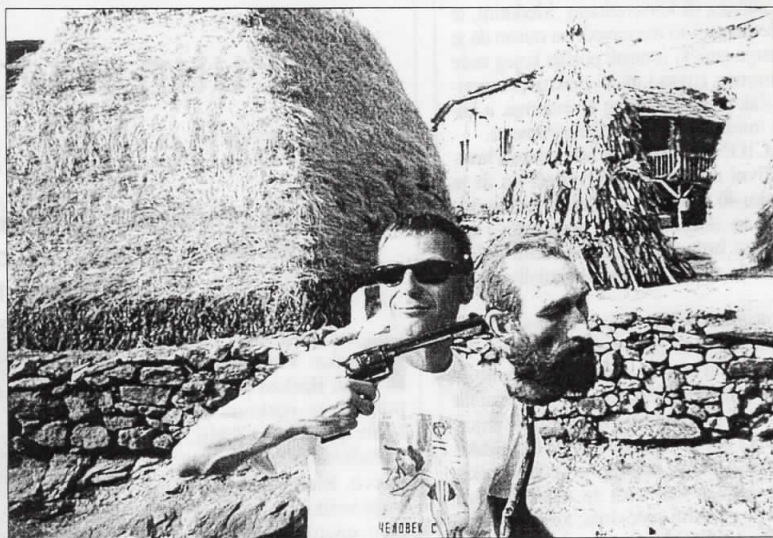
- Otac mi je Winnetou, a majka Modesty Blaise, što znači da u obitelji nisam imao umjetnika. Prije nekoliko godina trebao sam raditi film po scenariju Joea Eszterhase, pa smo se sastali kod njega u Malibuu na nedjeljnom ručku. Njegova je žena skuhala

Za 'Prije kiše' danas svi kažu da je to film koji je predvidio ovo što se danas događa u Makedoniji: no to je film o jednom osjećanju, o trenutku kad stojite na rubu nečega velikog poslije čega vaš svijet više neće biti isti

pile i on je počeo pričati svoju omiljenu obiteljsku priču, kako je kao dječak došao iz Madarske, bježeći od komunističara. Ja sam mu zauzvrat ispričao priču o bliskom roduku mojeg djeda. On je 1903., tri mjeseca prije Ilindenskog ustanka, sa suradnicima dignuo u zrak pola Soluna - Otomansku banku, poštu, francuski brod, a usput i sebe, jer je misija bila planirana kao samoubilačka. Kad sam završio priču, svi su šutjeli, pa sam zaključio da nije lijepo ljudima kvariti nedjeljni ručak.

U raljama povijesti

NACIONAL: Kaže se da jako volite žene. Inspiriraju li vas kao svojevrstne muze? Je li neka žena bila razlog povratka

u Makedoniju?

- A tko ih ne voli? Ljepše su i pametnije od muškaraca.

NACIONAL: Osim Beuysa, koji su vam umjetnički afiniteti - u filmu, literaturi?

- Volim Roberta Rauschenberga, mislim da je spojio najljepše od klasične i suvremene umjetnosti. Michelangela, zbog čistoće ideje i egzekucije. Mogu slušati Bacha, Nusreta Fateha Ali Khana i Beastie Boys do iznemoglosti. Čitam Kurta Vonneguta, a počeo sam i prevoditi E. Annie Proulx.

NACIONAL: Možete li prokomentirati aktualno stanje u Makedoniji, koje ste u "Prije kiše" predosjetili snimivši sukob Makedonaca i Albanaca?

- Ja sam valjda jedini koji misli da filmom "Prije kiše" nisam predosjetio ono što se danas događa u Makedoniji. Nije mi to bila namjera. To je film o jednom osjećanju, o trenutku kad stojite na rubu nečeg velikog poslije čega vaš svijet neće biti isti, o pojedincu uhvaćenom u raljama povijesti, o povratku kući, o dilemi - sudjelovati ili ne. Prilazili su mi ljudi poslije projekcija po svijetu s riječima: "Ova se priča mogla dogoditi kod mene, u Indiji... Ili u Irskoj... Ili u Izraelu..."

Danas u Makedoniji ima albanskih civila sa strojnicama, minobacačima, zoljama, bombama, s odličnim public relations, s lobijem u SAD-u koji ima senatore, lobijem koji se prije četiri dana sastao s Colinom Powellom, s falsificiranjem podataka, s budžetom od sedam milijardi dolara za public relations i mito.

Prije dvije godine čitav je svijet stao na stranu Kosova. Umjesto zahvalnosti, umjesto primjera kako bi trebalo biti - tolerancije, dobrosusjedstva, demokracije, razumijevanja, umjesto nečeg lijepog i pozitivnog, Kosovo oslobođeno od Miloševića pred-

Neobični foto-session kontroverznog filmaša koji se u Zagrebu ovih dana predstavio izložbom fotografija

stavlja se svijetu kao izvor rasizma, etničkog čišćenja, ne samo protiv Srba nego i protiv Roma, Turaka, Makedonaca, izvor nasilja, agresije, organiziranog kriminala i neorganizirane države. Milošević je poražen u Srbiji, ali je na Kosovu pobijedio, njegova je politika rasizma pobijedila. Makedonija je primila 350.000 izbjeglica, 15 posto svoje populacije, a zahvalnost je iskazana agresijom, ubijanjem i razaranjem krhke države. U Makedoniji danas ni jedan albanski intelektualac, ni jedna albanska partija ili albanska nevladina organizacija nije oštro, jasno i nedvosmisleno osudila to što se planinama i gradovima šecu tipovi sa strojnicama, što bacaju bombe i ubijaju ljude. Postoje neki uvijeni, ideologizirani apeli za mir u svijetu, kao kad kandidatkinje za misss svijeta kažu da im je osim karijere najvažniji mir u svijetu, ali konkretne osude agresije i kršenja zakona nema.

Etnički ustanak

Tu dileme ne bi trebalo biti - ako pucaš, ideš u zatvor. Politički se razgovori vode u parlamentu, u novinama ili na sudu. S političkim pucanjem Timothyja McVeigha ili Osame Bin Ladena se ne razgovara. Tu je makedonska država pogriješila jer je tolerirala kriminal, te se i sama kriminalizirala. Ovi sa strojnicama i koriste koncepciju ljudskih prava da bi opravdali nasilje, a pritom su rasisti financirani u dobroj mjeri narko-novcem. Obični, poštteni građani, makedonski državljani albanskog etnikuma, morali bi osuditi atak na svoj mir, na svoju sigurnost, u krajnjoj liniji - na svoj život, atak na

VOLVO
SALON AUTOMOBILA
 Tel.: 38 21 570, Fax.: 38 21 580

REZERVNI DIJELOVI
 Tel.: 38 21 580
SERVIS
 Tel.: 38 21 570

www.moto-ris.hr • info@moto-ris.hr
 Zagreb, Kranjčevićeva 17

M. OBITELJ RIS

Milčo Mančevski
kaže da mu je
potrebno da prode
nekoliko godina od
snimanja filma
kako bi uvidio
je li stvorio
nešto doista
vrijedno